

„Црногорац“ о Париској комуни

Као један од најважнијих догађаја и раздобља XIX вијека, Париска комуна није могла остати незапажена у ниједном кутку земљине, кугле, а првенствено Европе. Свугдје је она направила извјестан утисак и наишла на одређен одјек. Да је то тако, најбоље нам потврђује примјер мале и забачене књажевине Црне Горе, у којој, па ни много година послје тога, није било ни радничке класе ни њеног покрета и у којој је, у односу на друге европске земље, штампа била врло слабо развијена. Заправо, таман кратко вријеме прије Париске комуне почео је да излази и први лист у Црној Гори. То је био „Црногорац“, који је излазио једанпут недјељно, и то на четири стране. Прије овога листа изашле су у Црној Гори само двије публикације, и то: „Грлица“ (1835—1839) и „Орлић“ (1865—1870). Али и овај један једини скромни лист је врло активно реаговао на догађаје који су с прољећа 1871 године озбиљно уздрмали не само Француску већ и читаву Европу. За читаво вријеме трајања Париске комуне овај лист је обавјештавао своје читаоце о догађајима у Паризу. Нема ни једног броја листа из тога доба, а да у њему нема нека вијест о тим догађајима. Прву вијест, односно чланак, о Париској комуни налазимо у 9-ом броју листа од 20 марта 1871 године, па послје тога у сваком броју све до броја 21 од 12 јуна 1871 године. Дакле, 13 бројева листа узастопно је писало о Париској комуни. У тим бројевима је објављено 6 чланака и 30 мањих вијести, које су дате у рубрици „Вијести из нашијех и туђијех земаља“. Лист је овим проблемима давао прилично простора. Тако је преко 10% читавог простора ових 13 бројева посвећено проблемима Париске комуне, што, свакако, није мали проценат. Има бројева који овом проблему посвећују скоро 50% свога простора. Такав је на примјер број 20 од 5 јуна 1871 године. Али и послје овога времена лист стално прати догађаје у Француској и у вези с тим доноси током читаве 1871 поједине вијести које се односе на Париску комуну и комунаре. Тако се на пр. у броју 30 од 14 августа у рубрици „Политички преглед“ пише о процесу против ухваћених комунара, у броју 45 од 4 децембра се описује погубљење чланова Париске комуне Росел-а, Фер-а, Буржоа, а у броју 47 од 18 децембра 1871 г. суђење познатој комунарки Лујзи Мишел. У свим овим случајевима лист истиче мушко и достојанствено држање комунара.

Лист је објавио следеће чланке: „Буна у Паризу“ (год. I, бр. 9 од 20 марта), „Париз републике“ (год. I, бр. 10 од 27 марта), „Париз и Француска“ (год. I, бр. 18 од 22 маја), „Пожар у Паризу — судбина Тиљерија“ (год. I, бр. 19 од 29 маја), „Револуција за револуцијом“ (год. I, бр. 20 од 5 јуна) и репортаже „Шетња по Паризу“ (год. I, бр. 20 од 5 јуна и 21 до 22 јуна) и „Јунакиња из Комуне“ (год. I, бр. 47 од 18 децембра).

Ни један од објављених чланака није потписан, а такође ни ниједној вијести није назначен одређени извор. Од свих чланака и вијести само су двије репортаже директан допис са лица мјеста из Париза. Да се запазити да је све остале чланке писала једна личност, и то врло вјешт новинар. Тадашњи уредник листа је био Симо Поповић, а власник Јован Сундечић. Највјероватније је да је све ове чланке написао баш сам уредник Симо Поповић, који је био искусан и добар новинар. Познато је да је он баш у то вријеме на Цетињу одржао једно предавање о Париској комуни. Што се пак тиче оних ситних вијести, оне су црпљене из појединих европских листова.

Као што се види, лист није имао свога дописника у Паризу који би га обавјештавао о догађајима и мјерама Комуне (осим што су се у последњим бројевима појавиле поменуте репортаже), већ је црпио податке из ондашње званичне европске штампе, која нимало није била наклоњена Комуни. Баш због тога је и интересантан став цетињског „Црногорца“ у односу на Комуно, који је, може се слободно рећи, био позитиван и благонаклон. Истина, писцу чланака није јасна суштина и циљ саме Комуне, али му је врло јасно сво неваљалство и назадњаштво како Наполеонове владавине, тако и версаљске скупштине и Тјерове владе. Баш у њиховој владавини и поступцима аутор чланака и види основни узрок устанка. Тјерова влада није дала народу оно што је он од ње очекивао. Још у првом чланку „Буна у Паризу“ о Тјеру се каже следеће:

„Тјер са својом владом могао је добро послужити Наполеону, али народу у данашњијема приликама не. Оне који су се уздали у њега, он је данас увјерио да он не може бити добар републиканац као што је био добар монархист“.

А у чланку „Париз и Француска“ Тјер и његови сарадници се називају „монархисте и вјерни чиновници Наполеонови“.

Са овога становишта лист полемисе против појединих европских листова који узроке устанка траже на сасвим другом, погрешном мјесту. Сви чланци у листу су написани у том полемичком духу и бране Комуно од разних клевета које су о њој изношене како за вријеме њеног трајања тако и после њеног угушења у појединим европским листовима. У том се смислу нарочито истичу чланци: „Париз и Француска“ и „Револуција за револуцијом“. Ти клеветници су разни заступници „слободе са послушношћу“, „слободе са редом“, како их назива цетињски „Црно-

горац“. Још у првом чланку „Буна у Паризу“ се устаје против лажног приказивања стања у Паризу, као стања у коме влада злочин и анархија. Ту се каже:

„Тешко је вјеровати да је већ до тога дошло у Паризу, јер противници републике обично таквом сликом комунизма страше свијет. То је начин деспота, да увијек народима којијема су узели слободу, претпостављају као најстрашније оно, које народи себи желе“.

А у чланку „Револуција за револуцијом“ о листовима, који објављују те клевете о Комуни, се каже:

„Да су такви листови органи самовољаца, који се боје светлости слободе, те пријатеље напретка и борце слободе денунцирају народу, као људе који из једине себичности хоће да жртвују срамној пропасти и живот и слободу и част народу“.

И даље:

„Тако чине обично слуге онијех деспота, који мимо своје самовоље не трпе ништа и никога више, који хоће да је њихова воља једини извор сваке среће народне. Искрени пријатељ слободе не може равнодушно говорити о таквијем људима и маневрима.“

И заиста Симо Поповић, за кога претпостављамо да је аутор ових чланака, као искрени пријатељ слободе није могао остати равнодушан према таквим људима и њиховим маневрима, већ отворено устаје против њих и њихових схватања, бранећи Комуни, иако није потпуно схватао оно што она хоће. Он указује да узрок устанка није у вољи овог или оног појединца, да он није резултат рада једне „разбојничке чете“ разних „неваљалаца“, „противника“ сваке владе, реда итд., већ да он има дубље коријене који, како је већ напоменуто, леже у двадесетогодишњој владавини Наполеоновој и политици коју је спроводила Тјерова влада. Ево шта се о томе каже у чланку „Париз и Француска“:

„Али не само што се не можемо сложити, него се управо морамо чудити онијем људима, који сада хоће за сву несрећу која је снашла Француску, да учине одговорнима оне који су парискијем устанком мислили да помогну невољној Француској. Зар се може и помислити, да један народ може имати хиљадама синова својијех, који би се завјерили да упропасте отаџбину своју? Казаће когод: те су хиљаде злоупотребљаване од неколицине „усијенијех глава“, „разбојника“, „неваљалаца“. Ако ћемо узети у обзир и ту могућност, онда би се то увијек прије могло рећи за људе, који управљају версајском скупштином и располажу француском војском, јер обично под устаничку заставу прикупљају се људи које одушевљава начело, а од војске се иште „послушност“. Зар мало примјера имамо у прошлости и старијој и најновијој, гдје је интерес једног тирана заповиједао послушној војсци, да пуца на невини народ?

Ми смо слободни исповиједити своје увјерење, да је то и у овом случају унеколико узрок. Ми се можемо позвати на наше ријечи, које још у почетку парискога устанка изрекосмо, и које потврђују то што сада рекосмо. Када је букнуо устанак у Паризу рекосмо, да је томе крива влада Тјерова и Версајска скупштина, јер они крстише Француску републиком и себе овејане монархисте, назваше републиканцима, а не учинише ништа да од Наполеонове монархије начине доиста праву републику. Сва зла која је Наполеонова влада наплодила у земљи прикрила је само Тјерова влада именом републике, мјесто да их искорени и на новијем установама праве слободе подиже чврсту Француску“.

А у чланку „Револуција за револуцијом“ на питање ко је крив за сва зла која су задесила Француску се категорички изјављује:

„Нико други него версајска господа и њихова блудна мајка, двадесетогодишња влада Наполеонова.

Свјетска скитница Наполеон III — и дај боже — пошљедни, дао је у првој години своје нове владе француском народу пуну чашу отрова да испије и постепено да га мори. Својом унутрашњом управом он је довео Француску до данашње несреће њезине“.

Шта је онда народу преостајало у таквој ситуацији осим да се дигне на оружје и силом извојује слободу? Због тога се у чланцима јасно истиче да је устанак био нужан и оправдан. Ево како се категорички и недвосмислено формулише та нужност и оправданост:

„Париз, који је био увијек у сваком француском покрету коловођа, и сада је устао, да силом извојује оно, чему се није надао од версајске госпode“. („Париз и Француска“).

А у чланку „Револуција за револуцијом“ се каже:

„Шта је преостајало дакле грађанима, којима свијест осветљава пут к слободи и који знају, да „без слободе нема живота“ и када видјеше да се „слобода не поклања него се отимље“? Да устану да је отму“.

Версаљци и њихови покровитељи у разним земљама викали су на сав глас о звјерствима и злочинима Комуне, покушавајући да је на тај начин оцрне. У вези са таквим причама у чланку „Париз и Француска“ се вели:

„Све оно што се у устанку догађало, наравно да се не може одобрити, али је велика неправда због тога осуђивати и праву тежњу устаца, а не обзирати се на узроке, који су изазвали и сам устанак и насиља, која се догађаху у устанку.“

С друге стране се у вијестима и чланцима истиче да су звјерства Версаљаца била још већа и страшнија и наводи се низ примјера. У једном чланку послје набрајања низа злочина које су починили Версаљци иронично се додајује да се заправо у том и састоји версаљска „слобода с редом“. За те племените жртве,

које су несебично падале за своје идеале, у чланцима су изражени симпатија и дивљење, а у исто вријеме прекор и презир према онима који их звјерски убијају. Ево како непознат дописник из Париза, описујући смрт једнога од вођа Комуне, завршава своју лијепу и интересантну репортажу „Шетња по Паризу“, којом је успјело приказана атмосфера која је наступила доласком Версаљаца:

„Тако је Делеклиз јуначки дотрајао свршетак борбе и јуначки је погинуо. Смрт на барикадама бјеше му милија, него да га стријељају они, који се вратише из срамнога ропства прускога, да покажу јунаштво над браћом својом, када не могаху над непријатељем отаџбине.“

Та иста симпатија избија и из репортаже „Јунакиња из Комуне“, у којој се описује суђење познатој комунарки Лујзи Мишел. Репортер није могао боље описати дивни лик ове револуционерке него што је то урадио цитирајући следеће ријечи које је изрекла на суђењу:

„Сваки који љуби слободу има право само на комад олова, молим и ја за себе то. Догод живим, запамтите то, ја ћу гласно устајати против вас и свуда ћу звати на освету и распаљиваћу браћу на мржњу против онијех убица из „комисије за милост“. Ако нијесте кукавице, убијте ме“. (бр. 47 од 18 децембра 1871 године).

Као што је већ речено, у листу је поред неколико чланака, објављено о Париској комуни и преко 30 краћих и дужих вијести. Да се запазити да се лист труди да кроз ове вијести објективно прикаже париске догађаје. У овим вијестима се јавља о развиту борби између комунара и Версаљаца, затим о разним другим догађајима. Тако се у једном броју листа цитира прокламација Комуне о повезивању са револуционарима других градова, а у једном другом броју се цитирају поједине тачке захтјева Комуне версаљској влади. Даље се јавља о одлуци Комуне да одвоји цркву од државе, затим о угушењу устанка, суђењу и стријељању комунара итд. Ево на пр. како изгледа једна од тих вијести:

„Влада у Паризу изјављује, да се Париз неће одвојити од Француске, али ће радити на томе, да се социјално демократска начела остваре по свој Француској и да се ова претвори у социјално демократску федеративну републику“ (бр. 16 од 8 маја 1871 године).

Или једна друга вијест:

„У Паризу је сасвијем угушен устанак. Чланови Комуне сви су које поубијани које похватани. Ухваћен је и Решфор и осуђен на смрт. Да ли је већ погубљен, не зна се. Инглески листови осуђују версаљску владу, што поступа са ухваћенијем усташима нечовјечније, него сами усташе“. (бр. 19 од 29 маја 1871 године).

Као што се види, кроз све чланке и вијести које је цетињски „Црногорац“ објавио о Комуни избија отворена симпатија према

комунарима и њиховој борби, а с друге стране и жестока осуда монархије и Версаљаца. Свака нова вијест и чланак претстављали су у том погледу и нов корак напријед. Одакле такав одјек Париске комуне на страницама „Црногорца“, који је у ствари био званични орган књажевине Црне Горе?

Познато је да онда у Црној Гори није било радничке класе, па самим тим ни радничког покрета ни комуниста. Због тога наравно овакво писање „Црногорца“ се не може објашњавати са тога становишта, јер није резултат неке класне или идеолошке солидарности. Па ипак, такво писање „Црногорца“ није случајно. Напротив, оно је и природно. Црна Гора је онда била логор ратника за слободу народа, како свога тако и других југословенских народа, који су се налазили у туђинском ропству без икаквих права. У њој су онда налазили уточиште и многи борци којима није било опстанка у своме крају. Наравно да је свака борба за слободу, против тираније и неправде морала наићи на позитиван одјек у ондашњој Црној Гори, а и код осталих угњетених југословенских народа. Тако је било и са борбом париских комунара.

С друге стране, ондашње друштво у Црној Гори није још било довољно класно издиференцирано, (још нијесмо имали буржоазије и пролетаријата који би се између себе борили), те због тога позитивно писање о Париској комуни није претстављало никакву опасност за власт која је онда постојала у Црној Гори. Треба имати у виду да независно од ове чињенице, тј. друштвенога склопа ондашње Црне Горе, ми не би могли правилно схватити и објаснити онакво писање цетињског „Црногорца“ о Париској комуни.

Када се у вези са тим узме још у обзир и сам карактер и намјена цетињског „Црногорца“, онда ће природност таквог писања бити још јаснија. „Црногорац“ није био намијењен само црногорској читалачкој публици, већ добрим дијелом и оној ван граница Црне Горе, која је стењала под туђинским јармом. Ево шта се, поред осталог, каже у програму листа који је објављен у његовом првом броју:

„Да би „Црногорац“ доиста био вјерни тумач осјећања и стања нашега народа, доносиће мимо чланака о важнијим догађајима свјетскијем и питањима која се тичу нашега народа још и увијек поуздане дописе из свију крајева у којима он живи, и то баш из онијех крајева наше подјармљене браће, из којијех су наши листови били најмање извјештавани. Држимо да ћемо родољубиво осјећање нашега народа особито тиме задовољити, јер је за заједнички рад, за гајење једне мисли народне пријеко потребно познавање стања народног“.

А у броју 12 од 10 априла 1871 године у једном другом програмском чланку се вели:

„Црногорац“ не излази у мјесту гдје би имао да заступа чије год интересе, него на Цетињу, гдје му само народна тежња може светиња бити. „Црногорац“ излази зато и само зато, да буде стална прокламација народу српском, из које ће увијек читати: љубимо се, прикупљајмо снагу нашу, па устанимо да повратимо изгубљену слободу нашу, и да ујединимо раскомадане дијелове нашега народа“.

Око „Црногорца“ се био окупио добар дио оне национално револуционарне интелигенције која се, прогоњена од аустриских, мађарских и турских власти, била склонила у Црну Гору. Она је преко страница „Црногорца“ дизала борбени дух поробљеног народа и тако га припремала за бурне године које су ускоро затим наступиле. Због тога је „Црногорац“ будно пратио не само стање и борбу наших народа, већ и све оне револуционарне догађаје који су потресали у оно вријеме Европу, а првенствено је пратио Париску комуни, која је била врхунац те револуционарне борбе. Пишући о Комуни, лист је дизао дух отпора против тираније и ропства. Упознајући наше народе са тим револуционарним покретима Европе, лист „Црногорац“ је дао значајан прилог у распламсавању национално-револуционарне борбе наших народа у периоду од 1871 до 1878 године, јер је та борба била, поред осталог, и одраз општег револуционарног стања у Европи.

Као борбени лист који је дизао дух отпора и мржње према непријатељу, „Црногорац“ је био врло читан. Баш због такве отворене линије своје он је морао престати и да излази, јер су сусједне државе Аустро-Угарска и Турска забраниле његово растурање на својој територији.

Ето зато нам изгледа да су у таквој средини као што је била онда Црна Гора и на страницама таквог листа какав је био „Црногорац“ биле природне симпатије према Париској комуни, и то не због тога што је то била црвена Комуна, јер се са те стране она није довољно разумијевала, већ зато што је то била борба против тираније и ропства, а за правду и слободу.

Димо ВУЈОВИЋ